

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України

«Про внесення змін до статті 20 Господарського процесуального кодексу України про визначення підсудності справ щодо примусового відчуження майна в умовах воєнного стану»

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Відповідно до частини другої статті 353 Цивільного кодексу України в умовах воєнного або надзвичайного стану майно може бути примусово відчужене у власника з наступним повним відшкодуванням його вартості.

Згідно з положеннями частини четвертої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, заходи правового режиму воєнного стану, до яких, зокрема, відноситься примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видання про це відповідних документів встановленого зразка.

Частиною першою статті 21 Цивільного кодексу України встановлено, що суд визнає незаконним та скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси. Таким чином, визнання незаконними рішень суб'єкта владних повноважень може бути способом захисту цивільного права або інтересу.

Відповідно до частин першої та другої статті 267 Кодексу адміністративного судочинства України право звернутися з адміністративним позовом про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності мають органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які відповідно до закону можуть викуповувати ці об'єкти для суспільних потреб. Адміністративні справи про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності розглядаються та вирішуються апеляційним адміністративним судом за місцем розташування нерухомого майна, що підлягає примусовому відчуженню.

Тобто, статтею 267 Кодексу адміністративного судочинства України врегульовано особливості провадження у справах за адміністративними позовами про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності за позовами органів виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які відповідно до закону можуть викуповувати ці об'єкти для суспільних потреб.

Отже, на сьогодні чітко законодавчо не визначено юрисдикцію спорів, які виникли внаслідок прийняття рішення про примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного стану.

У зв'язку з цим, Верховний Суд України, вирішуючи питання щодо юрисдикції зазначених вище спорів, у постанові від 14 лютого 2023 року по справі № 904/868/22, дійшов до наступного правового висновку «якщо порушення своїх прав особа вбачає у наслідках, спричинених рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, які вона вважає неправомірними, і ці наслідки призвели до виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, мають майновий характер або пов'язаний з реалізацією її майнових або особистих немайнових інтересів, то визнання незаконними (протиправними) таких рішень є способом захисту цивільних прав та інтересів. Не є публічно-правовим спір між суб'єктом владних повноважень та суб'єктом приватного права - юридичною особою, у якому дії суб'єкта владних повноважень спрямовані на виникнення, зміну або припинення цивільних прав юридичної особи. У такому випадку - це спір про право цивільне, незважаючи на те, що у спорі бере участь суб'єкт публічного права. Спірні правовідносини, які виникли внаслідок прийняття рішення про примусове відчуження майна, яке порушує, на думку позивачів, їх права, а тому у позивачів виникла необхідність захисту своїх цивільних прав, у зв'язку з чим вони звернулись до суду із позовом у даній справі. Зважаючи на те, що у даній справі спір фактично пов'язаний з реалізацією цивільних прав позивачів, компетентним судом для вирішення спору є суд господарської юрисдикції.».

У зв'язку з цим, варто зазначити, що висновки Європейського суду з прав людини, висловлені у рішенні від 30 квітня 2013 року справі «Тимошенко проти України» (заява № 49872/11), щодо принципу юридичної визначеності, який означає, що застосування національного законодавства має бути передбачуваним тією мірою, щоб воно відповідало стандарту «законності», передбаченому Конвенцією стандарту, що вимагає, щоб усе законодавство було сформульовано з достатньою точністю для того, щоб надати особі можливість за потреби, за відповідної консультації передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може потягнути за собою її дія (параграф 264).

Враховуючи вищевикладене, спираючись на правову позицію Верховного Суду України, з метою уникнення юридичної невизначеності норм чинного процесуального законодавства України в частині розгляду справ щодо примусового відчуження майна в умовах воєнного стану, необхідно уточнити положення Господарського процесуального кодексу України стосовно визначення підсудності відповідної категорії справ.

2. Мета та завдання прийняття законопроекту

Метою законопроекту є законодавче визначення підсудності справ щодо примусового відчуження майна в умовах воєнного стану.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Проектом закону пропонується внести зміни до статті 20 Господарського процесуального кодексу України, якими передбачається, що господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, зокрема у спорах про визнання протиправним та скасування наказу,

визнання недійсними актів про примусове відчуження майна в умовах воєнного стану, що призводить до порушення майнових прав, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

У відповідній сфері правового регулювання діють Конституція України, Господарський процесуальний кодекс України.

5. Фінансово – економічне обґрунтування

Реалізація законопроекту не потребуватиме додаткових видатків з Державного бюджету України.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Прийняття законопроекту забезпечить юридичну визначеність підсудності справ щодо примусового відчуження майна в умовах воєнного стану.

Народні депутати України

